

AZ INTERNÁTUSI NEVELÉS KÉRDÉSEI.

Bármennyire eltérők lehetnek is a vélemények az internátus értékét illetőleg, azt tárgyilagos lélekkel senki kétségbe nem vonhatja, hogy az internátus szükséges. A nevelés legelső és legigazibb helye a rendes, derék család; az a család, amely a férfi és nő tartós együttélése legfőbb feladatának a gyermekek helyes kialakítását, gazdaglelkű, harmonikus, erkölcsös személyiségekké való formálását tekinti.

Hány és hány eset fordul elő azonban, amikor a családot a legjobb akarattal sem nevezhetjük rendesnek, amikor a házas-társak élete folytonos harc és háború, riasztó diszharmonia, amikor az apa vagy az anya, olykor mindkettő képtelen a zsenge sarjadékok helyes irányítására, amikor a szülők valamelyike beteg, amikor nincs a család lakóhelyén középiskola és így tovább. Számtalan olyan eset adódik, amikor ki kell a gyermeket adni az otthonból, idegenekre kell bízni, hogy iskoláit elvégezhesse. Ha nemeslelkű rokonok, ismerősök, vállalkozók akadnak, akkor rendben van némileg a dolog; de mi lesz akkor, ha ilyenek nincsenek? C. Norwood¹ írja, hogy az angol college-ek abban az időben teltek meg különösen növendékekkel, amikor a British Empire kiterjedt, megnagyobbodott, elhatalmasodott, sok szülő a Szigetországtól messze volt kénytelen leélni életét, a gyermekeket azonban nem vihették magukkal, reábizták tehát a kollégiumokra. Ezek igyekeztek segíteni a családon. Az internátus a szülői ház kisegítése, támogatása, de nem pótlása. A jó édesanyát, a bölcs apát idegen ember bajosan pótolhatja, bármilyen készséges, bármennyire jóakarátú is. A természetadta vérrokonság más, mint a hajlamból, a hivatásból, a kötelességből származó kapcsolat.

Paulsen² igen bölcsen állapítja meg, hogy az internátusban minden a nevelés célját szolgálja; hogy sokak hasonló viselkedése asszimilál; hogy az intézet jobban tud a munkáról, a játékról, a testgyakorlásról gondoskodni, mint a család; hogy az internátusban hivatásos nevelők dolgoznak, akik sok növendéket, sok nemzedéket nevelnek, míg a család csupán egy generációval foglalkozik; hogy az idegen helyen történő gyermekalkotás nyugodtabb, tárgyilagosabb, mint a szülői házá, amelyben több az

¹ J. D. Wilson: The Schools of England. 1928.

² Paulsen: Pädagogik. 1911.

izgalom, s amelynek gyöngédsége olykor keserűségbe csap át, a szív mélyére települő keserűségbe, mert a gyűlölet annál nagyobb, mennél nagyobb szeretet előzte meg. Helyesen említi azt is Paulsen, hogy a társakkal való mindennapi együttélés tanítja meg a gyermeket az alkalmazkodásra, az önérvényesülésre, a kettő közötti helyes középútra; hogy az intézet a nyilvános élet előiskolája, amelyben olyan bajtársias szellem születik, amely az élet egész tartamára össze képes kapcsolni a növendékeket; hogy a különködés, a hiúság, az önfejlés az internátusban küzdhető le a legkönnyebben. Mondom, mindez igaz; de tény az is, amit ezekhez csatol, hogy a család több szabadságot és több szeretetet nyújthat, mint az intézet, s a komoly és fegyelmezett szülői ház az erkölcsi gyarapodás legjobb talaja. A nevelőintézet kiegészítője a családnak és továbbfejlesztője a családi nevelésnek, de nem pótolhatja a családot.

Az internátus a maga becsületos igyekvésében a kérdéseknek egész seregével áll szemben, amelyeknek helyes megfejtése a kívánatos eredmény szempontjából nagyfontosságú. Ilyen kérdés elsősorban az, hogy minő gyermekeket vegyen fel. A dahlemi Arndt-gimnáziumhoz csatolt nevelőintézetbe való felvételnek az a feltétele, hogy a tanuló harmonikus tagja legyen az internátusnak. Ez helyes elv, de „a priori” módon bajos megállapítani, melyik tanuló fog beleilleszkedni a közösségbe és melyik nem. A család nem nyújthat hiánytalan biztosítékot erre vonatkozólag, mert a legpompásabb fán is teremhet satnya gyümölcs; az elemi iskola sem, mert lehet, hogy valaki megtudja fékezni magát az oktatásnak pár órájára, de az állandó együttélésben nem.

Vannak intézetek, amelyek nem vesznek fel mást, csak egy valláshoz tartozó növendékeket. Azt vallják, hogy különben elkerülhetetlenek a súrlódások, vagy pedig a hitbeli közömbösség álláspontját kell elfoglalni. Az kétségtelen, hogy egyvallású tanulókat könnyebb nevelni, nincs szükség annyi meggondoltságra, annyi különféle intézkedésre a különböző hitoktatás és vallási gyakorlatok irányításában, de ha a nevelésnek az életre kell előkészíteni, akkor abban az országban, ahol több felekezet van, jobban előkészíthet a polgári életre olyan intézet, amely nem utasít el egy keresztény ifjút sem, mint az, amelyik csupán egy valláshoz köti magát. Közömbösségnek azonban amott sem kell uralkodnia. Ha a hitoktatás és vallásos nevelés minden felekezetnél bölcs és elmélyült, erős meggyőződéseket szülhet; a valódi keresztény szeretet pedig megkevesébbíti, esetleg teljesen kiküszöböli a súrlódásokat, Kassai és gödöllői konviktusunkban hosszú időn át foglalkoztunk különböző keresztény vallású ifjakkal és komoly baj ebből a szempontból sohasem fordult elő.

Bizonyos konviktusok nem veszik fel az elvált szülők gyermekeit. Tiszteletreméltó indokból cselekszik. Ezt az eszközt is fel akarják használni arra, hogy a házastársakat az életközösség megszakitásától visszatartsák. Aztán az ilyen tanulóknak az

alakítása nehéz, mert hiányzik neveléséből a szülőkre való eredményes hivatkozás mozzanata. Az apa kisebbíti az anyát, az anya ócsárolja az apát előtte s így érintetlen tekintélyben egyik sem marad lelkében. Ha ezután a nevelő azt találja neki mondani: Nézd, fiam, mennyi szomorúságot, keserűséget fogsz okozni apádnak, anyádnak, ha hanyag és engedetlen leszel, ha iskoláid kedvezőtlen eredménnyel végzed, — e szavak nyom nélkül szállnak el füle mellett. Miért ne okozzak én apámnak, anyámnak szomorúságot, amikor ők annyira gyötrik, kínozzák egymást? — támad fel majd a kérdés szívében. Nem szabad megfelejtkoznünk arról sem, hogy az elvált szülők igen sok esetben elrontják gyermeküket: Mindkét fél a gyermek szeretetére pályázik. Engem szeressen, ne a másikat, — mondják s ezt a vonzalmat úgy igyekeznek megszerezni, hogy elkényeztetik, szórakozásból szórakozásba cipelik. Tehát nagyon is meg lehet érteni, ha az ilyen tanulókat nem szívesen látják bizonyos nevelőintézetek.

Ha azonban az elválás ténye megvan a társadalomban, a nemzeti közösségnek mégis csak az az érdeke, hogy ezek a szerencsétlen gyermekek el ne zülljenek, hogy lehetőleg derék emberekké váljanak. Mi lesz velök akkor, ha az apa újra megházasodik, az anya ismét férjhez megy? A mostohák aligha fogják szívesen látni. Az ilyen fiúnak vagy leánynak valóságos áldás a hivatása magaslatán álló internátus. Kell valaki az ilyen gyermeknek, akit nem feketítettek be előtte, aki ideálként lebeghet előtte, aki szeretettel, de azért tárgyilagossággal hajol le hozzája, aki megzavart szíve vívódásaiban, küszködéseiben önzetlenül segítségére siet. Mert sok vívódásnak van az elvált szülők gyermeke kitéve. Majd széttépik, egymástól féltik. Veszekszenek, pereskednek miatta. A tízparancsolat azt követeli tőle: szeresse apját úgy, mint anyját; de hogyan szeresse, amikor a sokszor hallott tanúságtételek szerint az egyik vagy mindkettő anyyi hibával, anyyi gyarlósággal van megverve? Ha valakinek, úgy elsősorban ezeknek az ártatlanul szenvedő, zsenge lelkeknek van szükségük megértő, bölcs és jóságos irányítóra.

Vannak nevelőintézetek, amelyek egy fedél alatt helyezik el összes növendékeiket, együtt gondozzák, oktatják, nevelik őket, mások pedig szétosztják családias jellegű hajlékokban. A már említett dahlemi „Schülerheim Kolonie“ a földbirtokosok, a világon szerteszét hányódó diplomaták, a gyakori áthelyezésnek kitett hivatalnokok gyermekeinek, a városi nevelésre alkalmatlan fiúknak középiskolai éveik idejére olyan otthon akar nyújtani, amely a lehetőséghez képest megközelíti a családot, derűssé, boldoggá kívánja tenni a gimnáziumi tanulás korát s így igyekszik belőlük kötelességtudó, életrevaló, testben és lélekben kifogástalan fiatalembereket alakítani. Kilenc, egymástól kissé távolfekvő, erdőben épült diákokthonból áll. Mindegyik ilyen otthonban 18 különböző korú tanuló él a családfő-tanárral, annak feleségével és családjával. A tanár és a tanuló lakótársak s ez utóbbival szemben nem csupán férfi-, hanem női befolyás is érvé-

nyesül. Legjobb a házastársak együttes befolyása, mert csak így lehet beszélni a család kitágulásáról. E felfogás szerint az a nevelés, amely vagy a nő vagy a férfi bekapcsolását elhanyagolja, csonka marad. A kis gyermek testileg, lelkileg inkább az ápoló anyára szorul, a nagyobbak pedig az erjedés, forrongás nehéz éveiben az apára, aki tapasztalt, böles, szerető barátjuk és vezetőjük. Ez azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy a kicsinyeknek nincs szükségük a tekintélyt képviselő apára, a korosabbaknak pedig az anyára, aki a családiasság fő tényezője, a tisztos tónus, a jó erkölcs és szokás természetes őre. Ahol csak férfi van vagy csak nő, ott nem teljes az intézet. Magános férfi vagy nő nem vezethet olyan harmóniában, mint egy házaspár. A dahlemi Schülerheimben egy-egy diáksalád vezetése házastársakra van bízva vagy legalább is rokonokra. Ha nem sikerül ilyen házastársakat találni, akkor az otthonokat nőknak adják át és melléjük rendelik a bejáró tanárt. Azt szeretnék, hogy az intézet „Kinderland“ legyen, ahol minden a gyermekekre van szabva. A vezetőségnek az a böles elve, hogy nem kell mindig „auf der Seele knien“, a tanuló lelkén térdelni, hanem alkalmat kell adni arra, hogy az emberpalánta magától is fejlődhessék. A kertész keze sincs rajta folytonosan a csemetén.

A dahlemi diákokthont kétségtelenül böles és jóakarató emberek alkották. A pavillonrendszer főleg a ragályos betegek könnyebb elszigetelése szempontjából, az alaposabb és sikeresebb egyéni nevelés érdekében előnyösebb lehet, de drága, s a családfő-atyát kivéve, a többi tanárnak nem igen van alkalmá a gyermekeknek olyan megismerésére, mint ha egy közösségben élének, pedig több szem többet lát, s a tanuló sem tartózkodik nagyobb társaságban, pedig ennek hatékonyabb erőkifejtésre ösztökélő hatása tagadhatatlan. A domboldalon magánosan növényfa kigömbölyödik, ágai, lombjai minden irányban szépen fejlettek, de alacsony marad. Ha azonban ugyanazt a fát, más, magasra szökő társak közé ültették volna, nem terjedt volna szét, hanem felfelé küszködött volna ő is, hogy hozzájusson az éltető napsugárhoz.

A magyar fiúkban túlságos az individualizmusra való hajlam s éppen ezért ezeknek nagyobb közösségekben, hatalmasabb szervezetekben való nevelése kívánatos. Aki egyedül vagy kevesedmagával él, könnyen túlbecsüli személyét, könnyen megtéved önértékelésében, aki azonban másokat is lát, sokakhoz van módja magát hozzámérni, szerényebb és belátóbb lesz és észreveszi, hogy amit a közösség elvesz szabadságából, azért bőséges és százféle kárpótlást nyújt minden tagjának.

Igen helyes az is, hogy a gyermekek nevelésében férfi- és női befolyás is érvényesüljön és legjobb a házastársak befolyása, csak hogy akad-e elég olyan ideális harmóniában élő, tökéletes lelkületű házaspár, amennyire az ilyen nevelőintézetekben szükség van? Bajosan. Érti ezt a dahlemi Schülerheim vezetősége is és éppen ezért bizonyos családokat nőkre bíz s a tanár

már csak be-bejár az otthonba. Így azonban teljesületlen marad egy igen fontos kívánalom, a nevelő együttélése növendékeivel, s arról a magános nőről nehéz feltételezni, hogy kellő tekintéllyel tudna rendelkezni a fiúk fegyelmezésében.

A férfi- és női befolyás megvan ma már sok szerzetesek vezetete internátusban is. A férfirendek tagjai s a nővérek eszményi okokból, Isten és a haza szent érdekeinek szolgálataért áldozzák egész életüket, minden erejüket az ifjú nemzedék felnevelésére. A gyermek tisztántartásában, ápolásában, élelmezésében, iskolai éveinek vonzóvá tételében nagy szerepük van a kedves nővéreknek, tehát a női befolyásnak, az oktatás, megértő irányítás, fegyelmezés ellenben a tanárok munkája, olyan tanároké, akik növendékeikkel együtt élnek s akiknek belső, személyes érintkezésük a fiúkkal állandó.

Meggondolást érdemel az is, vajjon helyes-e, hogy különböző korú tanulók kerülnek össze az otthonokban. Igaz, hogy így nagyobb a családhoz való hasonlóság, de nevelőintézetben nem ez a lényeg, hanem a pedagógiai igény, ez pedig az osztályok vagy a fejlődési fokok szerint való csoportosítást kívánja. A nagyobb fiú sokszor lenézi, lekicsinyli a kisebb munkáját, mint réá nézve régen túlhaladottat, a kicsi pedig zavarja a nagyot csintalanságaival, gyermekességeivel. Aztán a korosabb növendékeknek van nem egy olyan megengedett vagy meg nem engedett kedvtelésük, amelyek mutogatása nem ajánlatos a serdületlenek előtt.

Ismétlem, hogy a dahlemi Schulerheim megalkotói böles és jóakarató emberek voltak, de egyik-másik intézkedésük jogos meggondolást kelt különösen ma, amikor a nehéz, küzdelmes élet a spártaibb, keményebb nevelést sürgeti s az ifjúság tömegeinek egyformává alakítását, fegyelmezését hangsúlyozza.

Sok kérdés merül fel az internátus oktató-nevelő munkájában is. Hogy csak egy-két fontosabbat említsek, ilyen például az: mi jobb, ha egy-egy csoportnak az iskolán kívüli időben csupán egy felügyelője van, vagy pedig ha résztvesznek a sétán, a studium, az étkezés, a szórakozás irányításában és ellenőrzésében azok a tanárok is, akik a gimnáziumban oktatják a növendékeket? Az egység szempontjából az első eset kétségtelenül előnyös volna. Minden tanár egyéniség s ez az individualitás megmarad a neveletés, a minősítés, a világnézet azonossága mellett is. Két olyan ember bajosan akad, akinek oktatási és nevelési metodikája teljesen fedné egymást; hogy egyeznék meg akkor öté vagy haté? Ám az ilyen egység keresztülvihetetlen. Ha minden iskolán kívüli felügyeletet a prefektusok végeznének, agyon volnának terhelve, ha pedig bizonyos munkára másokat állítanának be, hol maradna az egyéges nevelés? Mert nevelni kell mindenütt, nevelni az ebédlőben, a társalgóban, a sétán, nevelni az iskolában is. Aki ismeri a pedagógia történetét, az tudja, hogy a keresztény nevelés mindig voluntarista volt. Nem az ismeretközlés itt a fő, hanem az akaratként jóra irányítása.

Még az ismereteknek is az az egyik céljuk, hogy erkölcsi életünket tegyék értékesebbé. A régi osztálytanítói rendszernek a nevelés egysége szempontjából kétségtelenül volt előnye a mai felett, de a tudományok hatalmasra dagadásának idején alig juthat valakinek eszébe, hogy ezt a rendszert visszaállítani törekedjék. Az egységet korunk iskolája nem a nevelő személy egyetlenségével, hanem a szellem, az irányítás egységével s a koncentrációval igyekszik elérni.

Aztán kik lennének ezek a prefektusok? A fiatalok? Aligha volna jó, mert a prefektusi munka nagy tapasztalatot, ritka türelmet, bölcseséget, sok megértést, tudást igényel, s ezek a tulajdonságok a dolog természeténél fogva inkább lehetnek a korosabbak sajátosságai, mint a fiatalokéi. Az öregebbek? Az sem volna helyes, mert a nyugtalan, sokszor féktelen, nehezen fegyelmezhető gyermekek között való, órákra terjedő tartózkodást bajosan bírja ki sokáig az emberi idegrendszer, különösen a korosabb ember idegrendszere. Ahol ez a felfogás van érvényben, őszintén bevallják, hogy a prefektusokat három évenként ki kell cserélni, mert különben belébetegednének.

Ne feledkezzünk meg a didaktikai hátrányokról sem. A tanulónak sokszor kell felvilágosításokat adni. Az alsóbb osztályokban ezt még megteheti egy személy, de a magasabbakban már ennél ritkábban. Ha azok a tanárok vannak benn a studiumokon, akik az iskolában is tanítanak, a felvilágosítás könnyebb az oktató azonosságánál fogva, aki buzgó és körültekintő a rendes órákon, mert ekként nem lesz majd annyi munkája az előkészületi idő alatt, itt pedig azért fog igyekezni, mert bizonyos fokig felelős az eredményért. Természetes, hogy ebben az esetben a konviktusi órák a rendes tanári munkába fognak beszámítódni s azért minden csoportnak lesz egy prefektusa, aki a nevelés, fegyelmezés oroszlánrészét végzi s aki kapcsolatot teremt a csoport s az előljáróság, a gyermekek és a szülők között.

Komoly megfontolás tárgyává kell tenni azt a kérdést is: milyen legyen a környezetből kiinduló alkalmoszerű nevelés és a céltudatos, korszerű nevelés az internátusban, milyen legyen a kettő közötti viszony? A környező természet, az intézet épülete, berendezése, az étkezés, a ruházkodás, a képek, a szobrok, a szórakozások, játékok, sportok, filmvetítések, ünnepek, a tanuló-társak, nevelők, ápolók mind-mind hatnak a gyermekekre, észrevétlenül alakítják, a nélkül, hogy a nevelő célzatról sejtelve is volna. Ez a hatás nagy és sokszor döntő jelentőségű.³ Alkibiades mondotta Sokratesről, hogy már pusztá jelenléte folytán jobbnak érezte magát. Az Eton-College-ben van egy terem, amelybe a XV. századtól kezdve járnak az angol fiúk, el lehet tehát képzelni, hogy mit éreznek a mai diákok, ha ebben az ötszázszentendős helyiségben hallgatják az előadásokat. Egy másik teremben büszkén mutogatják a „grand old man“-nek, Gladstone-nak a

³ J. Sellmair: Internatserziehung. 1931.

nevét, amelyet ő maga vésett be a padba. Lehetetlen, hogy az a tanuló, aki a Gladstone helyén ül, valamiképen ne érezne ennek a körülménynek építő hatását.

A környezet állandóan hat a gyermekre s az a nagy előnye, hogy magától értetődő és nem látszik olyannak, hogy a szabad fejlődést gátolná. Ezzel szemben Linus Bopp⁴ igen találóan mutat rá a tervszerű nevelés nehézségeire és hátrányaira. A szabályok kényszerűeknek tűnnek fel és éppen ezért kedvetlenséget szülnek. Nem nélkülözhetők, de csak ott legyenek alkalmazásban, ahol szükségesek s mellettük legyen tere a növendékek önkéntes elhatározásának is. A tervszerű nevelés szabályai különösen a serdülők előtt a szeszély és önkény rendelkezéseinek látszanak; reájuk nézve, akik nem érzik magukat tehetetlennek, kínosak s éppen ezért lelkiismeretfurdalás nélkül, könnyen teszik magukat túl rajtuk. A sok tilalom és parancs éppen az ellenkezőt szuggerálja beléjük. A serdülőkre különösen találók Ovidius szavai: *Nititur in vetitum semper cupimusque negata*.

Az internátusban a családdal szemben a tervszerű nevelés jut túlsúlyra. Az internátus szabályokat állít fel s ezekhez mindenki alkalmazkodni köteles. Ha ezek a szabályok megkötik a tanuló minden lépését, ha túlzottak, ha a fiatal lélek természetével nem számolnak, sok lehangoltságnak, elfordulásnak, keserűségnek, haragnak forrásai, Kornis Gyulának *A magyar művelődés eszményei* című könyvében (I. köt.) olvasom Glatz Jakabnak lesújtó véleményét egy híres magyar kollégiumról a XVIII. és XIX. század határán: Az alumnisták olyan törvényeknek engedelmeskednek, melyek az embernek minden szabadságát megfojtják, a szabad lényt géppé, komor és mogorva teremtménnyé formálják: a tanuló tanárjában nem szerető atyát, barátot, hanem parancsoló urat lát. — Ismertem Kassán egy öreg ügyvédet, aki bevallotta, hogy deakkora óta csupán egyszer volt templomban, akkor, amikor esküdött, mert a gimnáziumban nagyon megkínózták a mindennapos, télen-nyáron egyformán kötelező szentmisére járással. A szoktatás a vallásos nevelésben fontos. Azt hajosan lehet helyeselni, ami Dahlemben divik, hogy csak kéthetenként mennek el egyszer a növendékek a szomszédos istenházába, hogy valamiképp túl ne terheljék őket vallási dolgokkal; ám a szoktatásnak nem kell szükségképpen gyöttrésnek lenni, mert akkor éppen az ellenkezőjét érzük el annak, amit szeretnénk. Bármennyire nehéz is kezdetben az engedelmisség, a fegyelmetartás az intézetben, elő az idő, amikor a tanuló belátja, hogy azok az annyira nem szeretett szabályok és megkötöttségek az ő önlegyőzésének, erkölcsi erejének, akaratedzésének lettek áldott eszközeivé.

Ha a gyermek akkor kelhet és feket, amikor akar, akkor táplálkozhatik, amikor kedve támad, ha tanulását, vallási gyakorlatait, játékát, sportolását semmi szabály sem irányítja, mint ahogy bizonyos Landerziehungsheimekben szokás, akkor a pihe-

⁴ Sellmair: i. m.

nésben, evésben, munkában, szórakozásban, Isten szolgálatában, testedzésében átengedi magát hajlamainak, vágyainak, személyeinek, sok mindent elhanyagol, sok mindent túlságba visz és igen furesán készül elő arra az életre, amely tele van korláttal és megkötöttséggel. Az emberi sors önlegyőzést, fegyelmezettséget, erős akaratot igényel s erre nevelik fel a gyermeket azck az előírások, amelyek nem engedik ágyban maradni, ámbátor még jól esnek ott heverészni; amelyek megszabják étkezése idejét, jóllehet éhségét máskor is örömmel verné el; amelyek munkára szorítják, holott szórakozni szeretne, szabályozzák sportolását, mert e nélkül a nyugtalan gyermek bizonyosan túlzásba vinné testedzését, a lusta pedig annyit sem mozogna, amennyire okvetlen szüksége van. Ha a vallási gyakorlatok ideje nem volna kijelölve, sok olyan tanuló akadna, aki az istenházának feléje se nézne.

Az internátus életközösség, a nevelők és neveltek életközössége s éppen ezért szabály nélkül, tervszerű nevelés nélkül el nem képzelhető; ám ezeknek a szabályoknak nem kell kiabálóan előtérbe nyomulniok, nem kell az élet minden mozzanatát tilalmak és parancsok közé szorítani, nem kell folytonosan rendőri szellemben eljárni, hanem számítani kell a fejlődő lelkek beállítására, józan döntésére is, mert különben gyűlöletes börtönnnek fogják érezni az intézetet. A rendet biztosítani kell, de ezen belül tere legyen az egyéni szabadságnak és kifejlődésnek.

Az internátusnak a környezetből fakadó nevelése sok családnál különb. A nagyon gazdag szülői ház többet nyújt a gyermeknek a kelleténél, a nagyon szegény pedig kevesebbet. Egyik sem helyes. A fényűzés, a túletetés, az elkényeztetés éppoly hiba, mint a nyomor, a koplalás és az elhagyottság. Amaz élvezet-hajhászást, önzést, társadalomellenes hajlandóságot szül, emez ellenben irígységet, gyűlöletet s a magasabb javak iránti érzéketlenséget. Az intézet ezekkel szemben a középúton járhat a maga barátságos, tiszta, izléses épületével, egyszerű, de megfelelő berendezésével, a biológiai és higiénikus igényeket szem előtt tartó élelmezésével, a gondozás és a szabadság kívánatos arányának biztosításával, a vészes kulturális hatások távol-tartásával. A cél az értékérzék s az értékakat kialakítása az ifjúságban, és mindent ennek a döntő feladatnak a szolgálatába kell állítani, a környezetből kiinduló nevelést éppen úgy, mint a tervszerű nevelést. A siker csupán abban az esetben van biztosítva, ha ez a kettő egymást segíti, egymást erősíti, különben a jó tervszerű nevelés hatásait lerontja a kedvezőtlen környezet.

Sok-sok kérdése van még az intézeti nevelésnek: az olvasmányok, a fegyelmezés, a barátkozások, a kimenők, a szülői látogatások, a tekintély és bizalom, a tanulás és játék stb. kérdése, ez alkalommal azonban csak az utolsó kettőt érintem.

Tekintélyre a nevelőnek szüksége van,⁵ mert különben nem tisztelik, tisztelet nélkül pedig bajos a fegyelmezés. Ám bizal-

⁵ F. Gründer: Landerziehungsheime und freie Schulgemeinde. 1916.

mat is kell ébresztenie maga iránt a gyermekek lelkében, mert különben lehetetlen a nevelés. A pajtáskodás tönkre teszi a tekintélyt, a félelmetesség, a megközelíthetetlenég pedig a bizalmat. A tanár mély és kiterjedt tudományának, igazságosságának, kötelességtudásának nagy szerep jut tekintélye létrehozatalában, jósága s a tanulók sorsa iránti meleg érdeklődése meg ragaszkodást, bizalmat kelt környezetében. A nevelőnek bizalmat keltő tekintélyre kell tehát törekednie, különben hiába fárad.

Napjainkban sokszor lehet azt hallani, hogy a tanuló ifjúság nincs eleget levegőn, nem játszik, nem sportol annyit, amennyire szüksége volna, hanem e helyett túlterhelik főleg elméleti tanulmányokkal, vérszegénnyé, idegessé gyötrik s ezért nem képes megállni helyét az életben. Az angolok példájára utalnak, akiknek egyik középiskolai igazgatója azt mondotta: *I don't want testimonials, I want a man.*⁶ (Nekem nem bizonyítványok kellene, hanem ember.) Tökéletesen igaza volt. A szerzett ismeretekről beszámoló bizonyítvány, ha mindjárt a legjobb is, egy magában nem elég, nem minden. A tudásnál fontosabb az erős, hajlékony, rugalmas, ellenálló test s a kifogástalan jellem, ezek létrehozatalában pedig jelentős szerepet játszik a sport. Ez kétségtelenül így van, nem szabad azonban elfelejteni, hogy a magyar fiúnak többet kell tanulnia, mint a nagy népek gyermekeinek. A német, angol, francia ifjú, ha nem is tud más nyelvet, csak az anyanyelvét, már boldogulhat; ha nem ismeri is más nemzetek földrajzát, történelmét, törekvéseit, azért még megél; de kis népek fiainak tájékozottaknak kell lenniök a hatalmasabb államok viszonyaiban, nyelvében, mert reájok vannak utalva. Egyébként az angolok is túl vannak azon az időn, amikor a sport és az atlétika mértéktelen értékelésével szemben senki sem mert bírálatot mondani. A már előbb említett C. Norwood, a Harrow-College híres igazgatója, 1931-ben megírta:⁷ *We need to have more respect for the theorists and the thinkers. The days when all worship was accorded to the brilliant footballer and the matchwinning cricketer, while the scholarship winner was condemned or disregarded as a „sap“, have gone by.* (Több tisztelettel kell viseltenünk az elméletírók s a gondolkodók iránt. Azok az idők már elmúltak, amikor minden becsülés a pompás futballozónak vagy a versenyt megnyerő krikettezőnek járt ki, a tudományban kiválót pedig kárhoztatták vagy magolónak csúfolták.) A modern fiú nehéz körülmények között él s a mai világ bonyolult viszonyait arca verejtékével kell tanulmányoznia. A maga és nemzedéke számára csak abban az esetben alkot érdemlegest, ha egyesíti a speciális tudás magas fokát a jó általános műveltséggel. Ha kereskedelmünk virágzását akarjuk megérni, — hivatkozik a walesi herceg szavaira Norwood, — akkor meg kell tanulnunk az idegen népek nyelvét, történetét és ismerünk kell törekvéseiket. Nagyobb érdeklődést követel a biológia

⁶ Hirling Antal: Európai konviktusok. 1901.

⁷ The Daily Mail. 1931 febr. 4.

számára is. Íme, az angolok sem elégszenek meg már a sportolással s az atlétikával, hanem az idegen nyelvek s a természet-tudományok szorgalmasabb tanulását sürgetik.

Az intézeti nevelés nehéz és fontos. Nehéz már azért is, mert a kérdéseknek egész tömegével találja magát szemben a nevelő és fontos, mert a nemzet jövője jelentékeny mértékben az ifjúság alakításának mikéntjén fordul meg. *Zum Unterricht* — mondja A. Stifter — *darf man nur etwas wissen und es mitteilen, zur Erziehung muss man etwas sein.*⁸ A jó neveléshez elsősorban jó nevelők szükségesek s ha ezek megvannak, az internátusi élet legsúlyosabb feladataival is meg fognak tudni küzdeni.

STUHLMANN PATRIK.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Az anyagkiszemelés a magyar irodalomtörténet középiskolai tanításában.

A történeti tudományok lényege az értékelés, az eseményeknek fontosságuk szerint való osztályozása. A történettudós munkájának egyik alapvető része az, hogy a mult adatai közül némelyeket fontosnak, a mult ismerete szempontjából mellőzhetetlennek, némelyeket viszont másodrendűnek, kevésbé lényegesnek vagy éppen lényegtelennek tart. De a történeti értékelés, jól tudjuk, minden tárgyilagosság mellett is viszonylagos. A mult egyes mozzanatainak fontosságuk szerint való elbírálása korok, fajok, egyének szerint nagyon is különböző lehet. Erthető tehát, ha az iskolában feldolgozandó anyag kiválasztása itt nagyobb nehézségekbe ütközik, mint a matematikában és a természet-tudományokban.

De a történeti tudományok közt is egészen sajátos helyzete van az irodalomtörténetnek. Ez a tudomány ugyanis csak részben történeti, azáltal, hogy a történeti fejlődés tárgya művészi alkotás; részben pedig, a szép fogalma révén, bölcséleti tudomány is. Az értékelés két síkban történik: az egyik a mult eseményeire mint emberi cselekvésekre, a másik az irodalmi alkotásokra mint esztétikai jelenségekre vonatkozik. S ha meg-gondoljuk, hogy már a történettudomány is lehet individualista és kollektivistá, materialista és szellemtörténeti, akkor megérthetjük, hogy a középiskola számára történő kiválogatást nemcsak minden értékelés viszonylagos volta, hanem a különböző tudományelméleti felfogások közti választás lehetősége is megnehezíti.

Elég, ha egy pillantást vetünk az olvasmánykérdésére, s az ellentétek azonnal szemünkbe tűnnek. Abban minden irodalomtanár megegyezik, hogy az irodalomtörténeti tanításnak alapja

⁸ Sellmair: i. m.